

VELIKO TEOLOŠKO ISKUSTVO UČINKOVITOSTI MOLITVE (PS 13)

Stipe Jurič, Rim

Uvodna misao

Psalmi - te prekrasne biblijske religiozne pjesme, unatoč tome što su duboko personalni i vezani za iskustva konkretnih individuuma i njihove osobne povijesti, ne tiču se samo specifičnih osoba biblijskog doba, tiču se nas sviju, govore nama i o nama. Napose to vrijedi za tzv. psalme tužbalice¹ koji su tako osobni, a opet tako univerzalni. Kao molitve proistekle iz stvarnog svakidašnjeg života, iz konkretnih ljudskih situacija, oni preštampanjavaju čovjeka i stvarnost njegova života ne samo sučelice Bogu nego i u njegovu odnosu sa svijetom i s braćom ljudima. I dok govore o čovjeku grešniku i smrtniku, psalmisti ne zaboravljaju da je čovjek kruna stvaranja, načinjen na sliku Božju, i da je on kao takav njegova prisutnost na zemlji. Njihove slike, iskustva bolesti, patnje, nevolje, kukanja i molitve, napose njihov jezik boli koji se ne da ušutkati niti utopiti u duboku bezvoljnost i mračno prepuštanje sudbini, pomažu nam ne samo da bolje shvatimo bolest i zdravlje, nego također da bolje razumijemo i formuliramo svoje molitve. Psalm 13, kojeg ćemo sada pomno obraditi, bjelodano nam pokazuje kako se starozavjetni čovjek bori s patnjom i s Bogom, kako se sa svom žestinom okomljuje na svoga Boga, ali i kako mu se s bezgraničnim pouzdanjem obraća za pomoć. Psalmisti uopće ne pada na pamet da bi se predao sudbini i prihvatio bol kao nešto što je neizbježno, jer za njega kapitulacija i fatalistička rezignacija, odnosno pasivno prihvaćanje boli znači isto što i pomanjkanje vjere. Zato on izlazi u arenu svoje boli i upravo tu želi sresti svoga Boga i prihvatiti bačenu rukavicu, kako bi se mogao prepirati s njim i oštro raspraviti svoj slučaj. Malo pomalo ćemo se uvjeriti da se psalam, upravo zato jer duboko zadire u čovjekovu bit, tiče i dotiče svih nas, da reflektira naša teška životna iskustva, izlaže naše misli i tumači naše osjećaje, a budući da izražava čovjekovu stvarnost kao individuuma i ograničenog bića, psalam može biti tipična molitva bilo koga od nas.

---

¹ Psalmi su mnogovrsni po sadržaju i po književnim oblicima. Takozvani psalmi ili tužbalice sačinjavaju najbrojniju skupinu, čak trećinu psalterija. Ako je psalmist zaokupljen osobnim nevoljama, onda imamo prozbene psalme pojedinca ili individualne tužbalice (Ps 13; 17; 22; 25-26; 28; 31; 38; 42-43; 51; 54-57; 59; 63-64; 69-71; 77; 86; 102; 120; 130; 140-143). Te su molitve nadahnete nevoljama i tjeskobama pojedinca, kao što su bolest, neposredna opasnost od smrti i sl. Ugroženi je tada upravljao svoju molbu Jahvi da bi ga izbavio iz nevolje. Molitelj u psalmima može biti i čitav narod. To su onda prozbeni psalmi zajednice (Ps 12; 44; 60; 74; 79; 80; 83; 85; 106; 123; 129; 137). Tužbalica je upravljena Jahvi zbog nevolje što je zadesila sav narod. U vrijeme velikih kušnja kao što su ratovi, porazi, suše, nerodice, kojekakve pošasti i sl. Zajednica je ustajala na uzburu i molila Božju pomoć. U tim teškim trenucima određivani su dani posta i pokore. U molitvama je naglasak na Savezu i Izraelu kao zajednici saveza.

Uz refleksiju o Bogu, u središtu psalma je čovjek i njegovi problemi, uspjesi i promašaji, ukratko, čovjek predan smrti i pozvan na spas. Psalmist je usredotočen na čovjeka kojeg u životu stižu razne muke i nevolje i koji se svakodnevno tuče na život i smrt. Ali, on ne koncentrira sve svoje misli na čovjeka "sinju kukavicu", na kukavnu osobu koja samo jadikuje, već na čovjeka vjernika koji se pouzda u Boga, koji slavi svoga Gospodina usred najljuće boli i u najtežem trenutku svoga života.

1. STRUKTURA I SADRŽAJ PSALMA

Psalam 13² je veoma kratak. Sastoji se od svega šest redaka, uključujući naslov: "Zborovođi. Psalam. Davidov" (r. 1), odnosno od dvanaest stihova, svaki s četiri naglaska. Stihovi se, osim toga, mogu izvrsno rasporediti u tri kitice od po dva dvostiha, kao što to vidimo u većini modernih prijevoda i komentara. Psalam je ustrojen prema uhodanoj shemi koju sretamo u individualnim tužbalicama: zaziv i jadanje (rr. 2-3), molba za pomoć (rr. 4-5) te na kraju pouzdano predanje i pjesma hvale zbog Jahvina dobročinstva (r. 6). Pri sabranijem i pažljivijem čitanju, iz psalma se jasno razabire da je autor poredao misli s velikim razumijevanjem za čovjekovu nevolju i s dubokom osjećajnošću za njegovu tešku situaciju u kojoj se nalazi. Naime, s posebnom pažnjom i poštovanjem, s puno obzirnosti i suosjećanja, uz to još veoma snažno, izraženi su kako njegova bol tako isto i njegova radost. Naravno, sve to, zajedno s uzbuđenjima, živahnošću stila, napetošću i dramatičnošću, daje tužbalici posebnu ritmičnost. Naročito je upadljiva nagla promjena u tonu, budući da imamo skok iz krajnje tjeskobe i očaja, na početku pjesme, u stanje vjere i radosti, na njezinu svšetku. Premošćivanje jaza je omogućila psalmistina usrdna molitva s vapajima u drugoj kitici, koja poput ogromnog stupa stoji u samome središtu vrtloga psalma. Sve je to poslužilo pjesniku da živopisno istakne čovjekovu prolaznost, ograničenost i krhkost, s jedne strane, te jasno izrekne njegovu ovisnost i navezanost na Boga, s druge strane.

Evo sada i detaljnijeg sadržaja psalma. Protagonist, neki bogoljubni čovjek, nalazi se na rubu smrti i vapi Jahvi za pomoć, dok istodobno vidi svoje neprijatelje kako s veseljem očekuju njegovu smrt. Milosrdni Bog, za kojeg se panično hvata, u ovome trenutku je njegova posljednja, ali i jedina slamka koja ga može spasiti. Psalmist se praktično nalazi između dva pola. Na jednoj strani stoji Jahve, kojemu on upućuje vapaj, jadanje i prošnju. Na drugom kraju kao strašilo stoji dušmanin što personificira smrt. Dušmanin je u ovome času toliko jak

---

2 O psalmu 13, usp.: N. Airoldi, *Note ai Salmi* (13,6c; 30,6; 31,5; 51,18), u: Augustinianum 13 (1973), str. 345-50; W. Brueggemann, *The Message of the Psalms*, Minneapolis 1984, str. 58-60; D. Cox, *The Psalms in the life of God's People*, Middlegreen 1984, str. 70-72; C. Westermann, *Der Psalter*, Stuttgart 1967, str. 48-51.

da postoji realna mogućnost da nadjača. Otud pobožnikovo zapomanje i oštri protest upućen na adresu Jahve.

Mnogi koji su u životu bili zahvaćeni teškim nesrećama i iskusili paklene boli, napose oni koji su prošli grčevitu borbu između života i smrti, moći će se prepoznati u protagonistu ovoga psalma. Međutim, još će biti bolje ako se oni što trpe Tantalove muke, ili se već nalaze blizu praga smrti, mognu prepoznati u psalmisti vjernika, tj. ako ga odluče nasljedovati u njegovu bezgraničnom pouzdanju u Boga, jer on nije samo veliki kritizer, nego i velik molitelj. Točno je da je, kad se našao u velikoj opasnosti, došao pred lice Jahvino ljut ko paprika i proglasio ga odgovornim, štoviše glavnim krivcem za teško stanje, i predbacio mu njegovu pasivnost i nedjelovanje. Međutim, točno je i to da je upravo u trenutku najvećeg bijesa, kad je nadanje njegove vjere, što je bilo stavljeno na veliku kušnju, došlo skoro na ništicu tako da se počeo pitati je li ga Bog zauvijek zaboravio i hoće li ga Šeol ugrabiti prije nego on intervenira, proključala njegova molitva.

Prema tome, psalmist ne samo kuka i protestira, nego također žarko moli za izbjavljenje, silno se pouzdajući u Jahvino milosrđe i svemoć. Vjerujući da je Jahve jedini svemoćan, te priznajući da je on i jedini koji hoće pomoći, upućuje mu svoju dramatičnu prošnju. Pošto ga je obavijestio o svom očajnom stanju, predaje se čitavim srcem njegovoj dobroti, ljubavi i svemoći. Molitva koju mu je uputio istodobno je spontana i veoma potresna, puna krikova i vapaja što su izvrela iz njegovih rana. Sve to govori da se ne radi o pukoj molitvi-obrascu preuzetoj iz nekog obrednog molitvenika, nego o veoma osobnoj molitvi koju je nadahnula njegova kritična situacija.

Pobožnik, dakle, kad je već bio na dnu, okružen prvim sjenama Šeola, i kad ga napast vjere, što je već duže vremena salijetala, zamalo nije oborila, smogao je snage i zadnjim silama uspio uzviknuti svome Bogu, k onomu u koga se uvijek pouzdavao: "Pogledaj", "usliši", "prosvjetli mi oči". S bezgraničnim pouzdanjem i sa živom vjerom privezao je svoju molitvu za božansko spasenjsko smilovanje, za ono isto smilovanje koje se tako divno i tako često očitovalo kroz dugu povijest njegova naroda, tj. povijest Jahvina spasavanja. Upravo će to njegovo posvemašno pouzdanje i velika vjera u Jahvinu dobrotu omogućiti da dođe do iznenadnog preokreta na kraju psalma. I zaista, to se dogodilo. Psalam naime završava u potpuno novom raspoloženju. Dabome da smo impresionirani i još uvijek se ne možemo oteti dojmu da se protagonist iz temelja izmijenio, da je svoje oštre optužbe protiv Jahve najednom okrenuo u pohvale. A kako i ne bi kad je osjetio da mu je Jahve učinio dobro i da je njegove strašne muke pretvorio u veliku radost. S protesta je prešao na hvalu, iz prošnje u zahvaljivanje, iz nevolje u radost, iz tjeskobe u klicanje, od suza na smijeh.³

3 F. Delitzsch, *Biblischer Kommentar über die Psalmen*, I, Leipzig 1859, str. 252, uspoređuje promjenu raspoloženja u psalmu s opadanjem silnih valova. Uistinu, protagonist, u kojemu je krv na početku zakipjela kao nikada zbog njegove

2. EGZEGETSKO-TEOLOŠKA RAŠČLAMBA

Pošto smo se kroz opisno pripovjedački prikaz upoznali sa sadržajem psalma, sada ćemo pomno raščlaniti njegov tekst i obraditi sve njegove vidike, kako bismo, uz popratne teološke refleksije, mogli slijediti njegov misaoni crescendo. To pobliže razmatranje njegovih minicjelina, tj. triju kitica, zatim detaljna obrada glavnih izričaja i literarnih čestica, kao i njihovih međusobnih veza i sprega, pomoći će nam ne samo da razjasnimo mnogovrsne poticaje i asocijacije psalama nego i da protumačimo ono što je psalmist uključno dao naslutiti i dokučimo da li psalam premašuje svoju starozavjetnu uvjetovanost. To minuciozno raščlanjivanje i opservacija tipičnog prozbenog izrazoslovlja posebno će nam biti od velike koristi u pokušaju rješavanja čvornog pitanja promjene raspoloženja u r. 6. Jasnije rečeno, da doznamo da li se tu radi o pobožnikovu slavljenju fascinantnog ozdravljenja i spektakularnog kraja nevolje, ili pak o anticipiranom slavljenju ozdravljenja za koje su tek uspostavljeni uvjeti i udareni temelji kroz orakularnu najavu njegova sigurnog oživotvorenja. Drugačije i primjerenije kazano: je li se čudo već dogodilo ili je samo najvaljeno? Za sada možemo kazati samo to da je pobožnikova molitva uslišena, a to je najvažnija stvar i zapravo najveće čudo, budući da je ozdravljenje - svejedno da li oživotvoreno ili najvaljeno u neodređenoj budućnosti - samo učinak molitve.

Psalmist je naime potpuno svjestan da ozdravljenje nije plod ni ovoga ni onoga, niti je rezultat slijepa stjecaja okolnosti, a to će reći da nije učinak nikakvih nepoznatih prirodnih faktora ili niza nekakvih ljudskih uspjeha, već isključivo posljedica vrhovničkog zahvata Jahvina. Zato on pjeva Jahvi koji mu "učini dobro" (r. 6c). Pobožnikova apsolutna uvjerenost u uslišenost njegove molitve, ta, rekli bismo, misao vodilja čitavog psalma, potaknula nas je i na temeljitiju obradu ovoga psalma i na dublje razmišljanje o učinkovitosti iskrene i usrdne molitve.

2. 1. Zaziv božanskog imena (rr. 2-3)

Početak psalma je neobično silovit i nagao. Psalmist je ljute krvi na Boga. Dolazi pred njega te, vičući koliko ga grlo nosi i bez ikakva straha ili ustručavanja, najprije ga proziva poimence: "Ta, dokle Jahve?", a onda spremno i bez imalo oklijevanja kreše mu istinu u lice: "Dokle ćeš me zaboravljati? Dokle ćeš skrivati lice od mene?" (r. 2). Zazivanje imena Božjega potez je koji se potpuno uklapa u biblijsko obraćanje Bogu. Radi se o prvoj i osnovnoj stvari, jer je to pretpostavka za bilo kakav kontakt i razgovor s njime. Osim toga, spominjanje božanskog imena izriče veliku istinu o Bogu, a to je da je on

---

uzrujanosti i vike na Jahvu, pri kraju je samo još malo uzburkan, da bi se na kraju potpuno razvedrio i razveselio, posve smirio i postao kao more kada je mirno kao ogledalo.

doista prisutan i da sluša. Bog je za psalmistu živa osoba s kojom se razgovara, kojoj se govori i koja sluša, a nipošto nekakav automat spasenja, neka nadnaravna sila ili nevidljiv robot.

Upravo zato jer ga poima, doživljava i uzima ozbiljno kao pravu pravcatu osobu, psalmist ga može prozvati i zazivati poimenice. On znade da je Bog objavio svoje ime zato da bi ljudi mogli k njemu vapiti (28,1), odnosno da bi ga zazivali i s molitvom mu se obraćali, a da bi ih on onda uslišavao (99,6). Pobožnik upućuje poziv Jahvi, računa s njime i s njegovom pomoći, jer ga poznaje. S druge strane, Jahve će razumjeti njegove pritužbe i jadanja, budući da one dolaze od nekoga tko mu nije tuđ, od osobe koju on dobro poznaje, tj. od njegova pobožnika koji ima iza sebe dugu povijest prijateljavanja s njime: "Eto, jadnik vapi, a Jahve ga čuje, izbavlja ga iz svih tjeskoba" (34,7).

To znači da je potrebno imati na pameti psalmistino poimanje Boga kao osobe i prijatelja, da bismo razumjeli njegov odveć jednostavni, spontani i prisni pristup k njemu, te shvatili njegovu smionost da mu uputi tako oštru kritiku i zahtjev, pravi pravcati ultimatum, prema kojemu Jahve mora ispraviti svoj "propust" i istjerati njegovu tešku situaciju na čistinu. Jedino Bogu živoj osobi i prijatelju mogao je uputiti sličan prigovor u kojemu prokazuje njegovu neaktivnost, kao i to da se krije i da ga sustavno zaboravlja. A sada poslušajmo kao risa razjarenog psalmistu koji je izašao sa svojim mučnim pitanjem što se u njemu dugo kuhalo i pušilo. Točnije rečeno, radi se o četverostrukom pitanju. Naime, pošto više nije mogao izdržati u toj strašnoj napetosti i neizvjesnosti, a u trenutku kad je dušmanin već bio skroz ojačao i zaprijetila opasnost da prevlada, to pitanje, koje zapravo više sliči optužbi i očajnoj istrazi nego pravom pitanju koje treba odgovoriti, pod pritiskom ljute boli prsnulo je na četiri dijela. Četverostruko 'ad-'anah ("dokle") živopisno izražava patnikovu nestrpljivost s jedne strane, te hitnost slučaja s druge strane. Pogledajmo sada tekst toga četverostrukog pitanja:

"Ta dokle, Jahve, dokle ćeš me zaboravljati? (2a)

Dokle ćeš skrivati lice od mene? (2b)

Dokle ću nositi bol u duši; tugu u srcu obdan i obnoć? (3a)

Dokle će se dušmanin dizat na me?" (3b)

Ovaj bolni krik, ovaj očajnički povik i poziv Jahvi da već jednom prekine šutnju, da zasuče rukave i pritekne u pomoć, više je nego rječit. Iz njega se jasno vidi da se neka teška nesreća sručila na pobožnikovu glavu i da s njim nešto nije u redu već duže vremena, ako je naime suditi prema upitnoj riječi "dokle", koja je čak četiri puta izgovorena, uz to svaki put s nešto povišenijim glasom, što daje tužbalici osebujan ritam.⁴ Osim toga, ima se dojam da je Jahve kroz

⁴ Literarno i stilističko obilježje čitavog psalma je tzv. paralelizam ili usporednost misli. Napose je prepoznatljiv u ovoj prvoj strofi (rr. 2-3), koju, zahvaljujući tome, možemo nazvati sinonimnim tetrastihom. I zaista, ako načas bacimo pogled na

čitavo to dugo vrijeme zaboravljao psalmistu i da se skrivao od njega, a što je na kraju prouzročilo njegovo očajničko propitkivanje: "dokle?", "kako još dugo?". Četverostruko "dokle", kao što smo to maločas kazali, najprije izražava i to vemo jasno pobožnikovu nestrpljivost, umornost i klonulost, a onda slikovito ukazuje na svu hitnost slučaja. Nema dvojbe da ga je nešto naopako snašlo i da se već počeo daviti u mukama, dok je tako naglo provalio i planuo kao bijesan. Vjerojatno se radi o teškoj i neizlječivoj bolesti, kako to izgleda napućuje r. 4, kojoj je dopao u šake i koja ga je poslije duže borbe dovela do samog ruba smrti.⁵

Stojeći tako pred vratima Šeola kao očajnik, pobožnik odlučuje igrati svoju zadnju kartu. Hitno odašilje svoje zapomaganje na Jahvinu adresu. U poruci, nekoj vrsti SOS-a, moli ga da prekine šutnju i prestane kipjeti gnjevom na njega, da prigne k njemu uho svoje i brzo ga usliši, da izvadi iz krila svoju desnicu (usp. 74,11) i ne dozvoli da "zaspe na smrt". Pozivlje Jahvu da požuri njemu u pomoć i život mu spasi.

Sve to daje naslutiti da se i u njegovu životu s Bogom također nešto dogodilo, nešto ozbiljno i nesvakidašnje, jer stvari među njima stoje veoma loše, ne funkcioniraju, ili barem ne idu više onako glatko kao što su nekada išle i kao što bi trebale ići. Naime, kad bi sve bilo u najboljem redu, onda se Jahve više ne bi sakrivao od svog miljenika, odnosno njegovo bi sakrivanje bilo bezrazložno, neopravdano, nehvaljivo i veoma čudno. Zato je mnogo vjerojatnije da se nešto dogodilo među njima, premda je teško reći što. Znademo samo to da je Jahve čitavo to vrijeme šutio i mirno promatrao njegove muke. Ma što da se dogodilo, to je, kako se čini, u očima Jahvinim bio ne samo mali nesporazum nego baš prava uvreda koja je dovela u pitanje njihovo daljnje prijateljstvo i rezultirala zahlađenjem dobrih odnosa. A upravo zato jer odnosi više nisu ono što su nekad bili, jer su pomućeni i napeti možemo razumjeti pobožnikovo naglo okomljivanje na Jahvu i shvatiti njegovo vikanje na sav glas.

Pored ljute boli, te Jahvine ravnodušnosti i pasivnosti koje su ga ozbiljno zabrinjavale, postojalo je još nešto što je psalmistu stalno

---

tekst kitice, odmah ćemo zamijetiti da drugi (2b), treći (3a) i četvrti (3b) stih sinonimnim izričajima izražavaju, ističu, ponavljaju, proširuju, pooštruju i pojašnjavaju ideju iz prvog stiha (2a).

- 5 Kako su postojali brojni uzroci patnje i različite nužde materijalne i duhovne iz kojih su psalmisti vapili za pomoć (teška bolest i smrtna pogibao, starost i ismijavanje, klevete i krive optužbe pred sudom, prezir i progonjenje, itd.), često je veoma teško razaznati pravi uzrok i točno utvrditi što je na stvari, tj. pouzdano kazati što je snašlo Jahvina pobožnika u pojedinim tužbalicama. Ipak nam se čini da nećemo pogriješiti ako kažemo da teška i neizlječiva bolest najčešće sačinjava ishodišnu sredinu individualnih prozbenih psalama, koja je patniku pribavljala veliku tjeskobu i nepodnošljivu bol u tijelu i duši (usp. 102,4ss), od koje mu se život trošio u gorčini, ljeta njegova u jecanju, a kosti potpuno klonule (31,11), i zbog koje je danonoćno strepio da na njegovim vratima ne bi pokucao glasnik smrti. Otuda njegov bolni vapaj Jahvi da ga izbavi iz praha smrtnoga u koji ga je bacio (22,16), ili da ga ozdravi od rana što su zaudarale i gnjile (38,6), i sl.

grizlo i peklo, a zbog čega je tako glasno zapomagao iz svog razorenog tijela, poput jadnika u tužaljci nad razorenim Jeruzalemom: "Dokle još Jahve? Zar ćeš se svagda srditi?" (79,5). Psalmist se naime uvelike bojao da se na pozornici njegova života ne bi iznenada pojavio jedan veoma nepoželjan gost, štoviše pravi pravcati dušmanin, te kao treći lik zaigrao u njegovoj strašnoj drami, bolje rečeno, dovršio njegovu dramu. Plašio se pojava i nastupa smrti. Potpuno je bio svjestan te opasnosti; štoviše, bio je uvjeren da će se to uskoro i dogoditi, da će na pozornici stupiti taj njegov najveći i najopasniji dušmanin,⁶ ako Jahve bude i dalje oklijevao s intervencijom, ako njegove dvije pobratime ljutnja i šutnja još malo potraju. Možemo samo misliti koliko mu je ta pomisao ugonila strah u kosti. Budući da je odavno bio teško bolestan, a sada već gotovo jednom nogom u Šeolu, zaista se lako moglo dogoditi da ga taj strašni dušmanin, što se neprestance šuljao kroz tmine i "dizao" na njega, iznenadno zaskoči. Približavanje smrti učinilo je još bolnijim smisao Božje odsutnosti, daljine, pasivnosti. Njegova nepopustljivost u šutnji i upornost u zaboravljanju svoga miljenika, potpuno su ga raspalile i ozlojedile, uz to povećale njegove očaj. Kako se njegovo stanje pogoršavalo, isto tako su rasle njegove boli, tuga i ljutnja.

Iz te strašne drame, iz te napetosti i stvarne opasnosti po život pobožnik je zavapio i zajaukao svoju jadikovku, tako ljudsku i tako dirljivu, podigao ono svoje poznato "dokle", koje je zapravo vječno pitanje svakog patnika. Prosvjed i molba za ozdravljenje, kazali smo, upućeni su na adresu Jahve, što znači da psalmisti niti jednog trenutka nije padalo na pamet da bi potražio uzrok svojoj nesreći negdje drugdje, npr. u nekom lažnom bogu, u nekoj zloj sili ili u nekom prurušenom đavolskom biću što utjelovljuje mrsku sjenu i mračne elemente te posjeduje veliku neprijateljsku moć usmjerenu protiv čovjeka i protiv Boga. Naprotiv, on je smogao snage i došao pred svoga Boga, iako je na njega bio ljut kao zmija. Slijedio je Jahvu, umjesto da je išao za ispraznošću, ili da se poklonio krivom bogu i kod njega potražio pomoć i mir. Bezvjera i idolopoklonstvo mogli su se lako ušuljati i u njegovu dušu u tim strašnim trenucima kušnje.

Međutim, ono što je najvažnije i što valja uvijek iznova istaknuti je činjenica da je psalmist odolio svim napastima kušnje i da je do kraja ostao postojan u vjeri. Pošto se osvijestio od strašnog udarca nesreće i otrijeznio od duševnog potresa i sablazni tjelesne boli, priznao je da su ništavni svi bozi i kumiri, a da je Jahve jedini pravi i jaki izbavitelj. Baš zato je stupio pred njega i izlio mu svoju nevolju, da bi u njemu

---

⁶ Po svoj prilici termin "dušmanin" sinegdohično naznačuje smrt koja se zbog patnikova sve većeg slabljenja te Jahvina nerazumnog oklijevanja i odgađanja intervencije sada već posve približila i sve više dizala na njega. M. Dahood, nav. dj., I, str. 77, upućuje na mogućnost utjecaja kanaanskoga kulturnog kruga. Naime, prema kanaanskom mitološkom vjerovanju, Mot, bog smrti, mrtvih i neplodnosti, bio je glavni neprijatelj Baala, boga života i plodnosti, pa je moguće da su mnogi elementi te slike prodrli u religiozni rječnik psalama.

samome, s krajnje očajničkim glasom, potražio uzrok svome jadu. K tome još, odvažio se upitati ga o njegovoj šutnji i sistematskom oglušivanju na njegove vapaje, odnosno koliko dugo misli još plamtjeti srdžbom i hraniti ga kruhom suza, i zar će svagda skrivati lice⁷ od njega? Kao i to, dokle će se još dušmanin dizati na njega, odnosno veseliti nad njegovom nesrećom? Taj bolni povik "dokle", osim što izražava svu hitnost zahvata zbog očajne situacije u kojoj se nalazi, loš je znak koji, zajedno s konstatacijom da je Bog sakrio lice od njega, pretpostavlja da su potpuno zahladili njihovi dobri odnosi. Vjerojatno se Jahve rasrdio na svoga miljenika pa još uvijek sakriva lice svoje od njega.

Kako Božja trenutna hladnoća i šutnja nisu uopće motivirane, a psalmist ne spominje niti ispovijeda svoje eventualne grijeha, čini se da je po srijedi nezaslužena patnja. Ali, osim te nedužne patnje, postojalo je još nešto što ga je na poseban način ranilo, boljelo, žalostilo i brinulo. To nešto je činjenica da je on bio član Jahvine svetinje, naroda Saveza. Upravo je ta svijest o ukorijenjenosti u izabrani narod prelila čašu njegove boli. Naime, pripadnost Jahvinu narodu davala je pravo na određene privilegije koje je Savez predviđao i garantirao, npr. povlastice na Božji blagoslov, pomoć, smilovanje i sl. Međutim, naš se junak u tome grdno prevario, budući da se kroz iskustvo uvjerio da je sve to bezvrijedno i mazno na prazno. Kao da se život našalio s njime. Naime, bio je izigran upravo u trenutku kad je najviše trebao i očekivao Jahvinu pomoć. Kad je on bio na redu i kad se stvar odnosila na njega, tj. kad su se povlastice ticale njegove kože ostao mu je šupalj nos do očiju. Umjesto da se okoristio blagodatima Saveza samo je još više nastradao. Zapalo mu je da ispije gorku čašu. U njegovu slučaju, dakle, gdje se nagomilalo toliko protuslovlja i besmisla, sve je govorilo protiv tih beneficija Saveza. Ne samo da se ništa nije ostvarilo, nego je bivalo sve gore i gore. Jahve se potpuno oglušio i zaboravio na obećanja toga Saveza, kao da ga je pobožnik uvrijedio do dna duše. Ne samo da mu nije odmah priskoćio u pomoć, nego ni sada nije hitio. Umjesto da se požuri, on i dalje šuti, oklijeva i mirno promatra, kao da je s njegovim pobožnikom sve u najboljem redu. Naravno, da ga je takvo Jahvino neshvatljivo i "neodgovorno" držanje tjeralo u još veći očaj i ludilo.

2. 2. Molitva za izbavljenje (rr. 4-5)

Pretpostaviti je da je shrvani i obeshrabreni psalmist, potpuno ostavljen i zaboravljen od Boga te samo što nije "zaspao na smrt" i

⁷ "Lice" Božje, odnosno "svjetlo lica" njegova vemo je česta biblijska slika koja izražava Božju blizinu i nazočnost (usp. Post 3,8; 4,14; 1 Sam 2,18), zatim blagonaknost i dobrotu. Tako izričaj "gledati" lice njegovo znači isto što i boraviti u Božjoj sredini. U svojim blagoslovima što su ih podjeljivali Izraelcima u jeruzalemskom hramu svećenici su zazivali Boga riječima: "Neka te blagoslovi Jahve i neka te čuva! Neka te Jahve licem svojim obasja, milosiv ti bude! Neka pogled svoj Jahve svrati na te i mir ti donese!" (Br 6,24-26). U Ps 80,4.8.20 pobožnik moli Jahvu da pokaže lice svoje i spasi njegov narod.

došao u Podzemlje, na momente gajio u duši sumnje o Jahvinoj do- broti, vjernosti i samoći. Po svoj prilici je, da iskali srce i olakša dušu, o tome govorio sam sa sobom i pitao je li Jahve na koncu konca do- bar, ne izmiče li možda patnja njegovoj ruci, itd. Te i slične misli unosile su u njegovo srce dodatnu bol i gorčinu. Postao je sada već potpuno zbunjen i ogorčen. A kako i nebi, kad je Jahve svojom ljutnjom otjerao daleko. Jer kako je jadnik u vrtlogu tako velike kušnje mogao shvatiti Božju produljenu i, rekli bismo, srdžbom nabujalu šutnju? Kako je mogao objasniti njegovo zaboravljanje i skrivanje u tako kritičnom trenutku njegova života? Jahvina je šutnja naime u tom kritičnom trenutku za njega značila isto što i zagrljaj smrti. Misao koja je još više razarala njegovo već razoreno biće mogli bismo sažeti u jednu rečenicu: "Jahve, zar ne vidiš da se tvoj sluga nalazi tik uz rub Šeola?"

I dok je psalmist tako razmišljao, prve sjene dubokog bezdana već su ga pomalo doticale. Uz najbolju volju nije se mogao nikako oslo- boditi strašne misli o odlasku u podzemlje: "Što će biti ako Jahve pro- duži šutnju, ako se i dalje bude oglašivao na moje vapaje? Neću valjda ostati neuslišen i postati 'kao oni koji u grob silaze' (28,1)? Ako Jahve ustraje u svojoj nerazumnoj ljutnji i neopravdanom zaboravljenju, znači li to da ću 'u podne' dana svojih dospjeti u obitavalište mrtvih, u duboku jamu gdje će me sjene i šutnja carstva mrtvih zauvijek prekriti? A što ako se to zaista dogodi, ako me teška bolest iznenada gurne u Šeol i završim u podzemnom bezdanu?" To je bilo ono najgore što je psalmistu mučilo i progonilo, budući da objava o prekogrobnom životu i nagradi u to vrijeme nije bila još jasna. Smrt je bila strah i trepet svima u izabranom narodu, posebice je Jahvinim miljenicima ulijevala dodatni strah u kosti, jer su očekivali da će Bog, pravedan sudac nagraditi pravedne i kazniti bezbožnike već ovdje na zemlji.

Stoga je njegov strah od smrti potpuno razumljiv i donekle oprav- dan. Morao je pozelenjeti od straha svaki put kad je o tome razmiš- ljao, a sada, kad je smrti gledao u lice, i umirati od straha. Naime, za njega je umrijeti značilo završiti duboko ispod zemlje, doći u kraj iz kojega nema povratka i, što je najstrašnije, zauvijek biti odsječen od Božjega lica, sjećanja i ljubavi (86,6). Šeol se naime smatrao mjestom apsolutne tišine, posvemašnjog zaborava i napuštenosti, gdje Bog i čovjek ne progovaraju jedan drugomu (usp. 94,17; 115,17).

Da je pobožnikova kušnja bila doista velika a njegove boli odveć akutne govori i činjenica da nije mogao izdržati u tom stanju, u toj napuštenosti, nego je zavapio Bogu, premda je znao da je kušnja velik dar i da biti napušten od Boga znači iskusiti njegovu veliku milost. Ali, onaj koji je bio navikao živjeti u zajedništvu s Bogom i sretno uživao u njegovoj preobilnoj ljubavi, osjećao je samoću kao veliko zlo, doživ- ljavao je kao najvećeg neprijatelja koji ga je svakog časa mogao predati na milost i nemilost zlikovcima. Dok je Bog bio uz njega, ni u čemu nije oskudijevao, niti se je zla bojao. Međutim, čim se Bog malo

udaljio, odjednom su nastali problemi i nevolje. A kad je posve zašutio i sakrio lice od njega, strah ga je smrtni posve obuzeo. Upravo iz te nepodnošljive situacije Jahvine produljene šutnje i straha smrtnoga, psalmist je izgovorio svoju dirljivu molitvu koja sačinjava dušu i srce čitavog psalma. Kušnja samoće bila je za njega otvoren poziv na posvemašnje pouzdanje u Boga, u onoga koji mu je jedini mogao pomoći. Evo teksta te molitve:

"Pogledaj, usliši, Jahve, Bože moj! (4a)

Prosvijetli mi oči da ne zaspem na smrt, (4b)⁸

nek ne kaže dušmanin: "Nadjačah njega!" (5a)

Nek ne kliču protivnici ako posmem!" (5b)

Kao što je i poziv i jadanje izgovorio smiono, uz to još u veoma ganutljivom tonu, tako je psalmist sada spontano i nadasve energično formulirao svoju molbu. Osim što je prodahnuta dubokom boli i tugom, i kamen bi se ganuo kad bi je čuo, molitva je prožeta nepokolebljivom vjerom i nadom da će Jahve uslišiti njegovu prošnju. Molitva je zapravo trijada imperativa izgovorenih na sav glas: "pogledaj", "usliši", "prosvijetli",⁹ poput molitava u Jeremijinim Tužaljka: "Pogledaj, Jahve, moju nevolju. Evo Jahve, pogledaj kako sam prezren... Pogledaj, Jahve, u kakvoj sam tjeskobi" (1,9.11.20). Taj trostruki zahtjev veoma jasno izražava svu krtičnost situacije. Drama, koja je bila u stalnom krešendu, došla je do svoje najviše točke. U tom trenutku, kad je već izgubio svaku kontrolu nad svojom situacijom i kad je smrt bila nadomak njegova praga, pobožniku nije preostalo ništa drugo nego da uputi Jahvi neku vrstu ultimatumu.

Naime, s jedne strane je bio duboko svjestan da je stvar odveć ozbiljna i da više nema šale. I onaj mali tračak nade koji ga je hrabrio i poticao da se i dalje nada protiv svake nade pomalo je gasnuo. Sada je ne samo bio teški bolesnik nego i pravi očajnik. Činilo mu se da su zalud bile sve muke i nadanja, kad se Jahvinoj neprekinutoj šutnji nije nazirao kraj, kad Jahve nije davao nikakav znak da su vapaji onoga koji je vikao iz nevolje doprli do njega, da je vidio jade svoga miljenika, da su mu znane muke njegove. S druge strane, unatoč sputanosti i protuslovlju, još je čvršće vjerovao da je Jahve sasvim blizu, baš zato što se činilo da je odveć daleko. Vjerovao je da će on na kraju ipak otkriti svoje lice i obasjati ga, tj. da će intervenirati i spasiti

8 Često se u biblijskim tekstovima može sresti govor o smrti kao snu (Ps 76,6; 90,5; Job 3,13; 14,12; Jr 51,39.57; 1 Kor 15,6.18). Međutim, to istodobno ne znači da se smrt u vidu sna nastavlja u podzemlju. Biblijski pisci rabe sliku zapadanja u san da bi izrazili čovjekovo umiranje, kao što će im slika buđenja iz sna poslužiti da izraze njegovo ustajanje na novi život (usp. Dn 12,2).

9 Psalmistino s jecajima obraćanje milosrdnom i dobrom Bogu, na koga je upiljio svoje oči iz kojih se čita njegova teška situacija i molba za pomoć, D. H Duesberg uspoređuje s jednoličnom pjesmom prosjaka koji nastoji ganuti bogate prolaznike, *Le psautier des malades*, Maredsous 1952, str. 102.

ga od sigurne smrti, a da će on koji sada trpi i sije u suzama, žeti u pjesmi (usp. 126,5).

Stoga pun vjere i moli Jahvu, Boga svoga,¹⁰ da ga svojim licem pogleda i prosvijetli, tj. da mu izbavi dušu, umjesto da i dalje skriva svoje lice. Jer, ako Jahve ne ustane i ne intervenira, ako uskrati svoju pomoć i ne rastjera tmine, o čemu u svojoj nevolji razmišlja ali u što nikako ne vjeruje, on će, kako dobro primjećuje Origen, pritisnut tolikom nevoljom sigurno zaspati na smrt zbog prevelike tuge koja je prodrijela u njegovo srce.¹¹ Pa makar psalmist u svojoj ludosti i jadanju, a sve zbog velike patnje, izrazio uvjerenje da je Bog sakrio svoje lice od njega, on ga sada usrdno moli da mu okrene svoje lice. I ne samo da moli, nego je uvjeren da će božanska utjeha prije ili poslije doći i da će ona biti u razmjeru s patnjom koju podnosi, poput nadahnutog pisca teksta Ps 94,19, koji se, unatoč svim kušnjama i nevoljama, pouzdaje u svoga Boga i radosno izjavljuje: "Kad se skupe tjeskobe u srcu mome, tvoje mi utjehe dušu vesele".

Iz strašne boli i žive vjere provrela je njegova žarka molitva poslije koje bi i najneosjetljiviji čovjek osjetio samilost, a kamoli ne bi Bog, milosrdan i milostiv, koji ne može podnijeti bijedu svoga pobožnika i koji se smiluje onima što ga zazivaju: "Blago onima koji se u njega uzdaju, jer će im se smilovati" (Iz 30,18). Junak našega psalma bio je toga više nego svjestan. Znao je da sve i svatko može zakazati, a da Bog i njegovo smilovanje ne mogu zakazati nikada. Sve se može izmijeniti, Bog nikada. Za razliku od promjenljivosti čovjeka i nestalnosti svega u našem stvorenome svijetu, Bog je postojan i vjeran. Ništa ga nije moglo otkinuti od Boga, čija dobrotu i ljubav prema čovjeku ostaju zauvijek. Patnja ga je, istina, satrla u mlivo, ali iz toga se brašna umijesila pogača žive vjere koja mu je objavila svu dubinu Božje ljubavi i milosrđa. Nošen tom vjerom i djetinjaskim pouzdanjem pobožnik se naposljice predaje u naručje te božanske nježnosti.

"Pogledaj" je karakterističan termin starozavjetne molitve (usp. 80,15; 84,10; Iz 63,10) s kojim molitelj nastoji svrnuti spasenjski pogled Jahvin na svoje nevolje. Bez prošnje, jadanje samo po sebi ne bi imalo smisla. Baš zato je bilo neophodno da psalam kulminira molitvom za ozdravljenje i izbavljenje od smrti. "Usliši" ovdje vjerojatno

10 Ako je psalmist u zazivu bio tako bijesan i razjaren, oštar i gurb, nagao i neuljudan, zbog neizdržive boli i opasnosti po život, sada, međutim, ima se dojam da se malo pribrao, da je njegovo početno nahrupljenje splasnulo, da je nastupna srdžba malo popustila. Sada naime, kad se malo primirio, ne samo da ponovno spominje ime Jahvino, nego nalazi vremena za uljudnije i srdačnije obraćanje Bogu te rabi posve intimnu formulu punu vjere: "Jahve, Bože moj!". Vjerojatno je uminula njegova akutna bol, dok je našao vremena za uobičajenu finoću izražavanja te za promišljeno i potanko objašnjenje svoga slučaja. Pošto je načas obuzdao svoj bijes, molitelju se ukazala povoljna prilika da ponovno pokuša stupiti u kontakt sa svojim Bogom i obnovi stare, dobre i prijateljske odnose, što on naravno i koristi.

11 "In tenebris tot calamitatibus premor, ut si auxilium tuum distuleris, et desperationis meae tenebras non abegeris, in mortem vertendus sit somnus, cum tristitia prorsus animam meam occupaverit", *Ex commentariis in Psalmos*, PG 12, stup. 1023.

znači odgovori mi na moja četiri pitanja koja sam ti postavio, tj. kaži mi već jednom dokle će stvari ići ovako, dokle ću se još patiti? Treći imperativ molitve "prosvijetli mi oči" na poseban način je zanimljiv i bogat sadržajem. Taj izričaj, čini nam se, pored prvog značenja "ozdravi me", sadržava još molitvu za dar besmrtnosti. Što znači da je molitva prožeta idejom besmrtnosti. Naime, izrazi "vidjeti svjetlost" i "gledati lice" Božje idiomatično napućuju uživanje besmrtnog života, kao npr. u Ps 17,15: "A ja ću u pravdi gledati lice tvoje, i jednom kad se probudim, sit ću ga se nagledati."¹²

Osim toga, termini "svjetlost" i "lice" simboličke su slike Božje besmrtnosti, njegove vidljive nazočnosti, uz to mogu označivati samu njegovu osobu (usp. Izl 33,14s.20.23; Ps 31,17; 80,17; Iz 6,5; 1 Kor 13,12), kao što tmina naznačuje njegovu odsutnost, a "zastrito lice" njegovu srdžbu (Job 13,24; Iz 59,2). Mrak što se navukao na patničke oči davao je predokus smrti. Ljupka svjetlost za kojom sada žudi i moli simbolizira život, jer "vidjeti svjetlo" znači roditi se, odnosno uživati život i "svjetlo živih", što je suprotno od Šeola koji je bio područje vlasti tmine. U tom smislu molitveni zaziv "prosvijetli mi oči" izražava prošnju psalmiste da Jahve ne dozvoli da mu se oči, što sada od nevolje gasnu, zaklope zauvijek. A to će reći da njegova molba za uslišenjem i za prosvjetljenjem očiju u ovome delikatnom trenutku njegova života nije samo zahtjev za fizičko ozdravljenje, nego uključuje također molitvu za dar besmrtnosti, za život u kojem će imati samog Boga za svoje svjetlo. Pobožnik moli i žudi za Božjom blizinom, za njegovim društvom i prijateljevanjem,¹³ za svjetlošću bez zalaza, a ta je svjetlost Bog sam.

Već smo kazali da je prava nevolja psalmiste zapravo započela u trenutku kad je Bog "sakrio" svoje lice od njega. Tek je tada osjetio svu gorčinu kušnje i samoće. Dok je Jahve bio uz njega, nikoga se i ničega nije bojao, čak ni doline smrti. Međutim, čim se on udaljio od njega, nikoga se i ničega nije bojao, čak ni doline smrti. Međutim, čim se on udaljio od njega, obavile su ga sjene i strah smtni, zbog čega je zapomagao i zavapio Jahvi da mu otkrije svoje lice. A kad se to zaista i dogodi, kad Bog otkrije svoje lice i dušu mu od smrti spasiti te on ne zaspe na smrt, u što on čvrsto vjeruje, bit će sav obasjan Božjom nazočnošću a njegove oči prosvijetljene njegovom svjetlošću. Ne samo da neće "zaspati na smrt", nego će vječno živjeti, budući da je Bog

12 Tražeći smisao ovome tekstu, G. Castellino, *Libro dei salmi*, Torino³1965, str. 66, smatra da je psalmisti sinula ideja drugoga života i da izričaj "kad se probudim" cilja na buđenje iz sna smrti na život kod Boga, premda je vremenski gledano, malo preuranjeno. Ali, Bog je mogao prosvjetliti koga je htio i kada je htio te ga obdariti časovitom spoznajom o prekogrobnoj stvarnosti što nadilazi ovozemaljski materijalni i prolazni život. Iako taj dotični nije bio u stanju da posve jasno dokuči tu ideju, nego ju je samo doživljavao kao neki predosjećaj, ipak mu se ona usjecala duboko u pamet tako da je za njega važila kao nešto što će se sigurno ispuniti.

13 Kad Bog obasja nekoga svjetlom svoga lica, onda ga on usrećuje. Božji pogled daje čovjeku sreću, ulijeva mu u srce radost "više nego kad obilno rode pšenica i vino" (Ps 4,7s), donosi obnovu i spasenje (31,17; 80,4.8.20), pribavlja blagoslov (67,2).

izvor "svjetla živih", nasuprot tminama koje simboliziraju mjesto mrtvih (usp. Job 33,28.30). Bog će ponovno biti uz njega. Ozdravit će i zauvijek živjeti u društvu svoga Boga te uživati u njegovoj preobilnoj ljubavi, u njegovim dobrima, gdje drugdje ako li ne "u zemlji živih" (27,13).

Smrt i dar besmrtnosti dakle glavni su problem i briga psalmiste. Smrt, koju mu je njegova nevolja neprestance predočavala, u odsutnosti jasne slike o prekogrobnom životu vodila ga je u Podzemlje, u mjesto tmina i Božje odsutnosti, odnosno u kraj mrtvih od kojih je on "ustegao ruku" (88,6). Ali čvrsta vjera u Jahvinu ljubav i svemoć stalno mu je napućivala mogućnost drugoga života te najposlije nadahnula molitvu za dar besmrtnosti. Vjerovao je da ga Bog, njegova jedina pomoć i spasenje, neće zauvijek odbaciti; štoviše, bio je uvjeren da će ga on zauvijek uzeti k sebi i biti njegovo vječno svjetlo (27,1; Iz 60,19), njegov izvor života na vijeke (Ps 36,10).¹⁴

Poslije trijade imperativa: "pogledaj", "usliši" "prosvijetli", slijedi, također trostruko, obrazloženje toga vapijenja. Pobožnik naime iznosi valjane razloge s kojima nastoji opravdati svoje grešno obraćanje Jahvi. Prvo, on mora intervenirati "da ne zaspem na smrti", zatim, "nek ne kaže dušmanin: "Nadjačah njega!"¹⁵ i, najposlije, "nek ne kliču protivnici¹⁶ ako posrnem!"¹⁷ U svom izvještaju, dakle, psalmist

14 Po svemu sudeći riječ *hajjim* u ovome tekstu ne znači samo mir, blagostanje, sreću i sl. ovozemnog života, nego aludira na "vječni život" (usp. Ps 21,5; Izr 12,28).

15 Poneki autori uzimaju oblik u jednini, "dušmanin" (5a), u kolektivnom smislu pa ga, zajedno s terminom u množini, "protivnici" (5b), tumače u smislu psalmistinih neprijatelja općenito. Međutim, vjerovatnije je, da je razliku u broju napravio sam autor i to promišljeno. Stoga držimo da izričaji "dušmanin" i "protivnici" imaju ovdje različito značenje pa ih stoga treba tumačiti zasebno. "Dušmanin" je nedvojbeno personifikacija smrti, velikog neprijatelja smrtnog čovječanstva, dok su "protivnici" općenito neprijatelji psalmiste, usp. P. C. Craigie, *Psalms 1-50*, Waco (Texas) 1983, str. 142.

16 Protivnici su, kazali smo maločas (v. prethodnu bilješku), neprijatelji psalmiste. Kao bezbožne osobe, oni progone i ismijavaju pravednika. Ne radi se samo o onima koji verbalno niječu Boga, nego iznad svega o osobama koje, rekli bismo, nemaju Božjeg straha ni ljudskog srama dok provode u djelo svoje podmukle, spletkarske i zle, često pogubne i smrtonosne, misli i planove. Bezbožnik ili bezumnik nije dakle obični teoretski ateist, nego više čovjek koji je svojim životnim stavom i praktičnim životom nijekalac Boga. To su oni što se vesele nesreći i smrti pobožnika, a koje Origen dovodi u vezu s demonima što kliču nad grešnicima: "Quoties peccamus, toties dicat inimicus: 'Praeluui adversus eum. Qui tribulant me exultabunt, si motus fueru'. Angeli gaudent poenitentibus, daemones super peccatibus exultant", nav. dj., stup. 1203.

17 I u ovoj drugoj kritici-tetrastihu dominira sinonimni paralelizam. Najprije smo bili spomenuli trijadu imperativa ("pogledaj", "usliši", "prosvijetli"), koji praktično misaono i sadržajno izražavaju istu stvar, tj.: "ozdravi me", "spasi me", "poživi me". Osim toga, poredani u niz, ti imperativi povećavaju dramatičnost situacije i naglašavaju hitnost slučaja, odnosno njegovu neodgodivost. Slična je stvar i s psalmistinim trostrukim obrazloženjem svoga obraćanja Jahvi ili molbom. Naime, izričaji: "zaspati na smrt", "nadjačati", "posrnuti" sinonimno izražavaju istu stvar: smrt, odnosno Podzemlje. O prva smo dva izraza već govorili. Termin "posrnuti" također je poetski izraz za Podzemlje, pa prema tome izričaj "ako posrnem" (5b) možemo prevesti i drugačije, npr.: "ako umrem", "ako padnem u ralje smrti", kao

potanko obavješuje Jahvu što je na stvari, o čemu se radi, odnosno priopćuje mu da će, ako tako nastavi bezrazložno šutjeti i pasivno promatrati njegovu muku, brzo biti gotov. Što znači da se Jahve, upravo zato jer mu je život na kocki, ne može više poigravati s njime i odgađati spasenjski zahvat.¹⁸ Tumačeći mu svoje stvarno stanje i nastojeći urazumiti Jahvu, smekšati mu srce, učiniti ga osjetljivim za svoju bijedu, izazvati njegovo smilovanje i navesti ga da ga pogleda svojim očima, psalmist zapravo nastoji prenijeti svoj slučaj na njega i pretvoriti ga u Jahvin problem.

Budući da je on njegov sluga, stvar se hoćeš-nećeš, zaključuje psalmist, tiče i Jahve, pa makar on ne htio ni čuti za to. Ako se slučajno dogodi da on, njegov pobožnik, "zaspe na smrt", da ga njegov "dušmanin nadjača", najveći će gubitnik na koncu konca biti sam Jahve.¹⁹ Najprije, jer će izgubiti jednog pobožnika. Naime, on ga neće moći hvaliti u podzemlju, gdje caruju mrkle sjene (88,11). Zatim, jer će Jahvini protivnici iz smrti njegova partnera izvući veliku korist za sebe. Oni je naime priželjkuju i već sada pripremaju veselje. Ako je Jahve vrijeđan i umanjivan kad oni ismijavaju, vrijeđaju, napadaju, udaraju i muče njegova slugu, koliko će se on tek osramotiti i umanjiti ako ne intervenira i dopusti da on "zaspe na smrt". Što će protivnici klicati i veseliti se tom događaju zbog smrti jednog pravednika, vrlo važno. Ali, ono što je najgore, oni će tu smrt pripisati Jahvinoj nemoći, pa će to biti njegova velika bruka i sramota. Kako njegova smrt ne bi bila voda na mlin njihovim zajedničkim neprijateljima, koja bi mogla uvelike umanjiti Jahvin ugled, on, dakle, smatra psalmist, mora intervenirati, mora pružiti pomoć i pokazati veliku moć, a to znači, drugim riječima kazano, mora uslišiti njegovu molbu.

što se to veoma jasno vidi iz Ps 66,9: "Našoj je duši darovao život i ne dade da nam posrne noga".

- 18 Naravno, nije na nama, a nije niti potrebno, da sada ulazimo u ontološku spekulaciju oko svega toga, tj. da istražujemo i provjeravamo je li Jahve znao ili uopće ništa nije znao o teškoj situaciji psalmiste prije nego ga je ovaj alarmirao i obavijestio. Međutim, valja imati na pameti da su prozbeni psalmi zamišljeni i ustrojeni tako da predviđaju ovo "informiranje" Jahve, što je uostalom vidljivo i iz našeg psalma. Naime, njegov daljnji tok, govor i razvoj situacije, pretpostavljaju da je Jahve tek sada doznao za čitavu stvar, jer, čim ga je psalmist obavijestio, odmah je ustao i krenuo na posao. Proizlazi tako da je ovo obavješivanje Boga ne samo srce psalma nego i najvažniji moment svake druge ozbiljne molitve. Tek onda, pošto ga vjernik probudi i zaspe pustim podacima o svome teškom stanju, Bog ustaje, te na osnovu dobivenih informacija, stavlja oklop, uzima štit i dolazi u pomoć: "Tada se ko oda sna trgnu Gospodin, ko ratnik vinom savladan. Udari otraga dušmane svoje, sramotu im vječitu zadade" (78,65-66). O kreativno-evokativnoj moći retoričkih pitanja, usp. G. Janzen, *Metaphor and Reality in Hosea 11*, u: Semeia 24 (1982) 7-44.
- 19 Naročito u prozbenim psalmima zajednice psalmisti, nastojeći učiniti Jahvu osjetljivim za probleme i muke Izraela, ne samo da se pozivaju na njegovu ljubav, nego prenose čitavu stvar na njega, pa njihov problem postaje njegov problem (usp. 74,2; 79,1; 80,16 itd.). Upozoravaju ga da on ne može tako olako zaboravljati bijedu i nevolju njihovu, da mora intervenirati, jer je to i njegova stvar, budući da su oni narod Saveza, a to će reći njegov narod. Ako se ne prene, već i dalje bude spavao, ako im u pomoć ne pritekne pa oni i dalje budu ruglo susjedima i podsmijeh neznabošcima, to će biti njegova sramota zbog koje može samo izgubiti. Otud prigovor: "U besjenje si puk svoj prodao i obogatio se nisi prodajom" (44,13).

2. 3. Teofanija milosti (r. 6)

Pošto smo se potanko osvrnuli na pobožnikovo vapijenje i jadanje u prvoj kitici (rr. 2-3), te pomno proučili njegovu žarku i punu bola molbu za pomoć i ozdravljenje u drugoj kitici (rr. 4-59), evo nas naposljetku kod završnog dijela psalma (r. 6), u kojemu je došlo do posve iznenadnog raspleta drame i do neočekivanog preokreta situacije i raspoloženja psalmiste. Zato je ova posljednja strofa neka vrsta pohvalne pjesme, puna vedrine i radosti, za razliku od prethodne dvije u kojima je prevladavao sjetan i sumoran ton. Sva je u znaku slavljenja Jahve zato što je čuo vapaj i uslišio molitvu psalmiste, odnosno što je objavio svoju spasensku milost. Pošto mu je "učinio dobro", Bog više nije predmet napadanja, kritike i optužbe, nego hvaljenja i slavljenja. Pobožnik sada na sva usta razglasa kako je dobar Gospodin. U psalmima inače sretamo često pohvalnu pjesmu s kojom psalmisti po uslišenju svojih molitava hvale Jahvu i usred zbora navještaju ime njegovo (22,23ss; 30,2.13; 102,19.22; 118,1ss; 138,1ss; 140,14 i dr.).

Iz završnice psalma više je nego jasno da se čekanje isplatilo, da je patnikovo djetinjsko pouzdanje u Božju dobrotu urodilo plodom.²⁰ On je vjerovao i kad je govorio da je veoma nesretan (usp. 116,10), pouzdavao se u Božje milosrđe i onda kad ga je, dok se s njime prepirao, optuživao da je beščutan. Čak ni onda kad se nalazio tik uz rub Podzemlja nije dvojio da će Jahve prije ili poslije isjeći užeta njegovim protivnicima, da će okrenuti njegov plač u igranje, da će razvedriti svoje lice nad njim i opasati ga radošću. Pogledajmo sada tekst te završne strofe:

"Ja se u tvoju dobrotu uzdam, (6a)
nek mi se srce raduje spasenju tvome! (6b)
Pjevat ću Jahvi koji mi učini dobro, (6c)
pjevat ću imenu Jahve Svevišnjega!" (6d)²¹

Promatrajući malo pažljivije ovu posljednju kiticu psalma u njezinom izvornom obliku (6abc), tj. bez dodatka (6d) kojeg nalazimo

20 Tumačeći ovaj psalam, I. Zlatousti pretpostavlja da bi psalmist, ako bi ga netko upitao o tome što je učinio da je njegova molitva uslišena, odgovorio da se pouzdavao u božansko smilovanje: "Quid ergo recte fecisti ut petas, ut rursus te respiciat, ut tuam orationem exaudiat, ut tuae mentis oculi illuminentur? Undenam autem haec tibi speras futura? Dicant quidem, inquit, alii, si quid possint dicere: ego autem unum scio, unum dico, omnem spem meam in illo colloco: illud mihi propono, misericordiam tuam, tuam clementiam. *Ego autem, inquit, in misericordia tua speravi*", *Expositiones in Psalmos*, PG 55, stup. 152.

21 Budući da se tekst 6d ne nalazi u hebrejskom izvorniku, nego samo u LXX i Vg, obično se misli da je to kasniji dodatak preuzet iz Ps 7,18, usp. npr.: A. Lancelotti, *Salmi (1-41)*, Roma 1977, str. 138; R. Tournay - R. Schwab, nav. dj., str. 106; itd. Naprotiv, A. Briggs, nav. dj., I, str. 102, smatra da je čitavi r. 6, tj. čitava treća kitica psalma, kasniji dodatak. Prema njemu, izdavač, htijući učiniti psalam podesnijim za javnu uporabu, nadodao je trimetralni rimovni dvostih vjere i radosti (6ab). Kasniji izdavač, s istom svrhom, nadodaje odluku javnog hvaljenja (6c). Najposlije, LXX i Vg, vjerojatno preuzimajući tekst iz Ps 7,18, dodali su zaključne riječi psalma (6d).

u LXX i Vg, primjećujemo zanimljiv sklop između trostruke izjave psalamiste: ja - moje srce - ja, i njegova isto tako trostrukoga upućivanja na Jahvu: tvoja dobrota - spasenje tvoje - Jahve. Osim toga, završnica psalma, poslije psalmistine bučne molitve, pune krikova i vapaja, s kojom je Jahvu detaljno obavijestio o svojoj nevolji i potaknuo ga na uslišenje (rr. 4-5), izgleda nam kao neka vrsta postscriptuma u kojemu on želi manje-više reći sljedeće: "Jahve, sada si čuo na kakvoj se grdnoj mucu nalazim pa se više ne možeš praviti neobaviješten i zaboravljati me. Što se pak mene tiče, ja ću se čvrsto pouzdati u tvoju blagonaklonost i čekati spasenje, štoviše, već sada mi se srce raduje i pjeva spasenje tvome."

Iz psalma ne znamo ništa koliko dugo je psalmist još čekao božansku intervenciju. Međutim, ako je suditi prema njegovoj izjavi u 6c, u kojoj on tvrdi da mu je Jahve "učinio dobro",²² stječe se dojam da nije dugo čekao i da je njegova molitva bila uslišena nedugo potom. Uostalom, čitava završnica psalma, u kojoj imamo potpuno novu situaciju i posve drugog protagonistu, vesela i raspoložena, veoma jasno svjedoči da je njegova dramatska molitva uslišena. Njegov je vapaj odvratio Jahvu od daljnjeg zaboravljanja. Onaj u koga je s djetinjским pouzdanjem tražio milost, konačno se prignuo nad svoga napaćenog pobožnika da mu olakša boli. On pak, uvjeren da je njegova molitva uslišena, nimalo ne dvoji da mu je spas došao od Jahve, od onoga koji je jedini izvor života. Zahvaljujući svojoj usrdnoj molitvi i posvemašnom pouzdanju u milosrdnu dobrotu Božju, on je najednom oživio i potpuno ozdravio u svojoj duši. Sada, kada se sve okrenulo naglavce, pošto je Jahvina intervencija i pobjeda tako reći, progutala sigurnu smrt, on kliče, umjesto njegovih protivnika. Čak se usuđuje svome dušmaninu prkositi i kazati mu ono što je on njemu stalno trubio: "Nadjačah te!", ili: "Gdje je, crni dušmaninu, tvoja pobjeda?" (usp. 1 Kor 15,55).

Proizlazi, dakle, da je njegova pouzdana molitva uvjerala Jahvu da otkrije svoje lice. Eto, što može živa vjera koja uporno traži lice Božje i koja se pouzdaje u njegovo milosrđe. Ona pribavlja čudesno duhovno ozdravljenje, anticipira u duši čovjeka ono stanje savršenstva koje će se očitovati u punini tek u drugome životu. Eto, što može iskrena i usrdna molitva. Ona otkriva zastrto lice Božje i u srce molitelja navraća rijeku božanske milosti, pretvarajući ga u škrinjicu Božje prisutnosti. Eto, što može srce čovjekovo kad se u njemu nastani božanska milost. Srce, koje je sve do sada plivalo u gustom mraku

22 Glede teksta 6c: "Pjevat ću Jahvi koji mi učini dobro", N. Airoldi, nav. dj., str. 346, zalaže se za prijevod u vremenskom smislu: "Pjevat ću Jahvi netom (tek što, čim) mi učini dobro". Iako je predloženi prijevod sasvim moguć i točan, gramatički gledano, ipak nam se čini da nije najbolji u našem slučaju, jer se udaljuje od glavnog središta osnovne ideje i poruke psalma, tj. pomiče težište s izvjesnosti uslišenja molitve prema neizvjesnosti. Psalmist je naime jasan i nedvosmislen kada tvrdi da mu je Jahve "učinio dobro". Što znači da je to sigurno kao u vosku, premda ta njegova tvrdnja stavlja pred nas novo i teško rješivo pitanje, tj. da doznamo što se zapravo dogodilo, a o čemu ćemo detaljnije govoriti poslije.

strave i gušilo se u korovu mučne sjete, sada više ne kuka i ne tuži se na Jahvu; naprotiv, slavi ga i hvali. Pošto ga je preporodila i smirila, ona je u njemu zasadila radost i sreću. Sada to staloženo i raspoloženo srce kliče i pjeva pohvalnu pjesmu imenu²³ Jahve Svevišnjega koji mu daje pobjedu, koji mu "učini dobro" (6cd).

Pošto je doživio teofaniju božanske milosti koja ga je iz temelja promijenila i preobrazila u novog čovjeka, napose je prosvijetlila oči njegove duše, pslamist je shvatio da njegova nevolja i bol nisu uzaludni i da imaju svoj smisao, štoviše, da su oplemenjeni i uzvišeni, jer su prožeti Božjom silom i utječu u njegov plan. Bio je uvjeren da će njegove sadašnje nevolje, kao i patnja općenito, biti ukinute jednog dana, i da konačna proslava uključuje, kao nešto važno i nužno, prolaz kroz sadašnje kušnje, boli i smrtnu borbu, pa makar nije mogao jasno proniknuti taj misterij. No postao je sretan i u duši zadovoljan, iako nije u tili čas ozdravio. Božanska ga je milost osokolila i jamčila mu da će se okončati dani njegove žalosti i da će doći čas kada neće više biti patnje ni suza. A da je dobro koje mu je učinio Jahve bilo doista veliko dobro, govori i činjenica da pred nama sada stoji, tako reći, drugi čovjek, potpuno preobražen i posve osposobljen za najveće kušnje, koji pjeva imenu Jahve Svevišnjega upravo u trenutku kad smo se najmanje nadali.²⁴

Mir, radost, klicanje i nadasve jakost pslamiste više su nego opipljivi znakovi čudesnog zahvata božanske milosti koja ga je toliko okripjela i slastima napojila da je najednom uvidio kako su Božja ljubav i milost bolje od života i jače od najjače boli. Baš u trenutcima kad je

23 Ime, prema semitskom načinu shvaćanja, nije samo naziv za stvari nego izražava njihovu bit. Imena nisu samo nazivi za pojedine osobe, nego se same osobe izjednačuju sa svojim imenima. Kad je riječ o Bogu, ime naznačuje i izražava njegovu osobu, ali ne toliko u njegovoj božanskoj biti koja nadilazi svako poimanje, nego u njegovu objavljivanju, odnosno spasenjskom očitovanju kroz čudesna djela. Stoga više nego hipostaza i zamjena skrivenog Boga, čiji transcendentni misterij ono objavljuje i izražava, i više nego manifestacija božanske biti, analogna Duhu i Mudrosti, kako bi to lijepo rekao R. Tourney, *Le Psaume VIII et la doctrine biblique du Nom*, u RB 78 (1971), str. 18-30, božansko ime ovdje, čini nam se, aludira na Jahvino konkretno spsenjsko očitovanje u životu psalmiste. On pjeva imenu Jahve Svevišnjega, tj. Bogu koji je na njemu izveo čudesan zahvat i izvukao ga iz ekstremnog stanja, a koji on priznaje i opisuje u dvije riječi: "učini dobro". Poput drugih Izraelaca koji su prizivali i slavili ime svoga Boga jer je ono njima objavljeno (3,6.13-16), da bi ga oni zazivali i da bi ih on uslišivao (PS 99,6) tako da je ono za njih značilo izbjavljenje i spas (PS 91,14s), utočište i zaštitu, okrilje i sigurnost, počevši od Izlaska pa kroz čitavu kasniju povijest ("Tvrdja je kula ime Jahvino: njemu se pravednik utječe i nalazi utočište" Izr 18,10), naš pslamist slavi ime Jahvino, tj. Boga koji se pokazao njegovim spasom. O božnskom imenu, usp.: A. M. Besnard, *Le mystère du Nom*, (Lectio divina 35), Paris 1962, osobito str. 18-31.77-89.98-101; O. Grether, *Name und Wort Gottes im Alten Testament*, (Beihefte zur ZAW 64), Giessen 1934; A. Vaccari, *Jahvè e i nomi divini nelle religioni semitiche*, u: Bib 18 (1936), str. 1-10.

24 Ako već sada tako pjeva, kako će tek pjevati bolje i više kada svoju trku dovrši, pita se Ćiril Aleksandrijski: "Nempe prophetam non quia nunc nesciat cantare, his verbis uti, sed quia perfectius in posterum cantaturus sit, cum magis profecerit consummatusque fuerit", *Explanatio in Psalmos*, PG 69, stup. 799.802.

bio najslabiji i već na putu prema Šeolu, osjetio se najjači. Utješio se u časovima najveće tuge i potpunog malodušja. Sada mu je bilo jasno da ga je Jahve stavio na kušnju, privremeno ostavio i zaboravio samo zato da bi mu mogao pokazati koliko ga ljubi. Čudesni zahvat milosti koji je izliječio njegovu dušu samo je prvi korak te njegove ljubavi. Za uzvrat je zapjevao Jahvi koji mu je, kako sam priznaje, "učinio dobro", koji mu je konačno progovorio, obećao spasenje i utješio ga u njegovu zemaljskom putovanju. Od sada je, poput Pavla, uživao u slabostima i patnjama, pjevao u nevoljama i tjeskobama (ups. 2 Kor 12,9s), te pun nade iščekivao trenutak konačne utjehe i ozdravljenja, odnosno dan kada neće više biti patnje ni suza.

3. PSALMIST SE PROMIJENIO (KAO) NEKIM ČUDOM

Iako sva u znaku slavljenja Jahve, završnica psalma, s obzirom na novonastalu situaciju i psalmistu koji se iz temelja promijenio, nije samo pjesma nego i problem. Radi se sada da doznamo što se zapravo dogodilo, što je bijesnog i napaćenog protagonistu, koji je krikovima i vapajima zazivao Boga, uspokojilo, razvedrilo i razveselilo? Kako je njegovo pouzdanje u Božju pomoć prešlo od suza na smijeh? Zahvaljuje li psalmist i prije no što je uslišen ili je njegova pjesma zahvala za spasiteljski Božji zahvat? Drugačije kazano, polazi li njegova završna hvala od onoga što se zbililo ili od onoga što će se dogoditi u neodređenoj budućnosti? Je li posrijedi čudo ozdravljenja ili je riječ o anticipiranom slavljenju vjerom onoga što se tek ima dogoditi? Nedvojbeno je da se radi o veoma teškom pitanju na koje je, rekli bismo, nemoguće odgovoriti sa sigurnošću, budući da ne postoje nikakvi pouzdani podaci na koje bismo se mogli pozvati. Ali, pokušat ćemo i o tome kazati nekoliko riječi.

Obično se misli da se nije dogodilo nikakvo čudo, da se fizičko ozdravljenje psalmiste nije zbililo smjesta, kao ni kasnije, a to će reći da je njegovo teško stanje ostalo isto kao što je bilo prije molitve, tj. nepromijenjeno, a da on slavi Jahvu za ozdravljenje koje će se tek dogoditi u neodređenoj budućnosti.²⁵ Međutim, ova tvrdnja ne rješava čitavi problem, nego ga samo dotiče, odnosno rješava implicitno, jer samo objašnjava pobožnikovu pjesmu, dok istodobno prešutno prelazi preko njegovih riječi u kojima on nedvosmisleno tvrdi da mu je Jahve "učinio dobro". Nešto se ipak moralo dogoditi; štoviše, nešto veliko i važno, sudeći barem prema njegovoj smirenosti i raspoloženosti, unatoč tome što se ozdravljenje nije oživotvorilo i njegovo stanje ostalo kao što je bilo. Psalmist se sve do sada stalno žalio na Jahvu, sada ga najednom slavi zato što mu je on, kako sam tvrdi, "učinio dobro". Ova njegova konstatacija traži od nas da dokučimo što je Jahve učinio psalmisti i koje je to dobro o kojem govori?

25 Usp. npr. C. Westermann, *Das Loben Gottes in den Psalmen*, Göttingen 1968, p. 59.

3. 1. Orakularno i "promidžbeno" spasenje

Oni koji smatraju da je izraelsko bogoštovlje ishodišna sredina svih psalama pa tako i individualnih tužbalica,²⁶ govore o orakularnom spasenju i napućuju ritualno tumačenje ovoga problema. O čemu se radi? Prema tom tumačenju, pobožnikova usrdna molitva i završna pohvalna pjesma nisu ništa drugo do redovite formule obraćanja i zahvaljivanja Jahvi, koje su vjernici u nevolji izgovarali u svetištu za vrijeme kulta. Oni bi naime dolazili u svetište i tu "pred lice Jahvino" donosili svoje nevolje, jadanja i molitve, a onda tu u susretu s njime, preko svećeničkih orakula spasenja,²⁷ primali božanska obećanja da je njihova molitva uslišena. Poslije toga bi se odmah osjećali puno bolje, jer su ta obećanja doživljavali kao spasenje što je već započelo.²⁸ Garant istinitosti ispunjenja obećanja bio je sam Jahve koji kad nešto obeća ne može prevariti. Tako su nevoljnici u pjesmi odlazili svojim kućama hvaleći i slaveći Boga, iako cilj njihovih molitava nije smjesta postignut, premda je njihova teška situacija ostala ista kao što je bila prije toga pohoda svetištu.

Koliko god to ritualno tumačenje pohvalne pjesme pobožnika u čast Jahve koji mu "učini dobro" izgledalo vrlo zanimljivo i privlačno, ipak, govoreći onako po duši, nismo baš oduševljeni s njime, jer nam

---

26 Npr. S. Mowinckel, *The Psalms in Israel's Worship*, I-II, Oxford 1962. Prema njemu, čak trećina psalama, a ne samo psalmi ustoličenja, ima za ishodišnu sredinu blagdan Nove godine ili ustoličenja Jahvina, koji on povezuje s babilonskim Akitu, blagdanom ustoličenja boga Marduka. A. Weiser, nav. dj., također smatra da su psalmi napisani za liturgijsku upotrebu, ali ne za slavljenje blagdana ustoličenja Jahvina, nego za blagdan obnove saveza, koji se također slavio u jesen. U tom bi smislu psalmi bili bogoštovne popijevke za tu prigodu.

27 A. R. Johnson, nadovezujući se na ranije ideje i napatke Mowickela o postojanju bogoštovnih proroka te o njihovom djelu i aktivnostima, pripisuje božanski govor u psalmima, čak i čitave psalme koji sadrže te orakularne elemente, kulturno-proročkoj djelatnosti tih bogoštovnih proroka, koji su istodobno bili službenici kulta i Jahvini glasnogovornici, poput svećenika u starim religijama koji su bili glasnogovornici božanstava u svojstvu gatalaca, *The Cultic Prophet in Ancient Israel*, Cardiff 2¹⁹⁶². Osobito u svom novijem djelu: *The Cultic Prophet and Israel's Psalmody*, Cardiff 1979, govori opširno o aktivnosti tih kulturnih proroka, prepoznajući njihovu djelatnost u najmanje četrdesetak psalama. Dok se postojanje profesionalnih proroka vezanih za veća svetišta u predegzilskom Izraelu može uzeti već za gotovu stvar, ne bismo se baš složili s drugim tvrdnjama spomenutog autora. Najprije, glede njihove dvostruke funkcije koju im on pripisuje: izricanja orakula narodu i pojedincima u vrijeme nacionalnih i osobnih kriza, te zagovor i posredovanje kod Jahve u vrijeme nacionalnih i osobnih nesreća i opasnosti. Zatim, neuvjerljivo djeluje njegova tvrdnja da su ti bogoštovni proroci iz predegzilnog razdoblja autori psalama, jer je iz psalama više nego očito da su većinu njih napisale osobe koje nemaju ništa s tim kulturnim prorocima. I najposlije, proizvoljna je tvrdnja da su nakon izgnanstva, pošto su izumrli kao skupina, njihovu ulogu preuzele skupine hramskih pjevača levitskog reda.

28 Od autora koji zastupaju ritualno tumačenje, tj. koji pomoću konkretne liturgijske situacije objašnjavaju hvaljenje i zahvaljivanje Jahvi za učinjeno djelo, unutar psalma što tek teži za postignućem toga dobra spasenja koje je, međutim, još uvijek odsutno, spomenimo samo neke: J. Begrich, *Das priesterliche Heilsorakel*, u: ZAW 52 (1934), str. 81-92; S. J. L. Croft, *The Identity of the Individual in the Psalms*, Sheffield 1987, str. 136; L. Monloubou, *I salmi*, u: AA. VV., *I salmi e gli altri scritti*, Roma 1991, str. 47.

se čini da to obješnjenje nije ono pravo. Prije svega zato što nismo skloni pretpostavci da svi psalmi vuku podrijetlo iz izraelske liturgije, iako priznajemo da neki od njih imaju za ishodišnu sredinu bogoštovlje i da su doista nastali u okviru izraelskih blagdana. Tako su hvalospjevni psalmi posvećeni veličanju Božje dobrote, zatim tzv. "Pjesme kralja" te psalmi zahvalnice što su se pjevali prilikom prinošenja žrtava vjerojatno nastali pod izravnim utjecajem kulturne sredine kulta, odnosno napisani za potrebe liturgije. Konkretna povijesna pozadina tih psalama je zacijelo liturgija, jer se na njima opažaju jasni tragovi bogoštovnog podrijetla i znakovi liturgijskih obreda zahvaljivanja (npr. 66,13-20; 107,22s; 116,10-19; 138). Točno je i to da su psalmi u poslijesužanjskom razdoblju bili prilagođivani potrebama hramskog bogoštovlja, da bi onda malo-pomalo našli stalnu primjenu u kultu kao svečani hvalospjevi hramskog bogoslužja u vrijeme drugog Hrama i kasnog židovstva. Štoviše, ti su kantici hvale poprimili "sakramentalnu" kvalitetu u liturgiji, gdje su se oživljavali, priznavali i slavili čudotvorni oslobodilački zahvati Jahvini iz prošlosti Izraela.

Međutim, kada je riječ o individualnim psalmima, bilo da se radi o pohvalnicama, zahvalnicama ili pak tužbalicama, kudikamo je vjerovatnije da su nastali izvan liturgijskih okvira. Izvorno su bili privatni lirski sastavi te izražavali unutarnje doživljaje i raspoloženja onih koji su ih sastavili. Kasnije su, poput drugih psalama, bili redigirani i ušli u sastav bogoslužja. To vrijedi i za psalam 13, koji je izvorno privatno pjesničko ostvarenje. Ova pojedinačna tužbalica, prožeta dubokim osobnim čuvstvima, izgovorena je i sastavljena u određenoj životnoj situaciji koja se ticala njezina autora. Prema tome, njezin životni smještaj treba tražiti u pobožnikovoj konkretnoj situaciji, radije nego u životu zajednice, jer je riječ o njegovoj osobnoj prošnji, izrečenoj u trenutku teške nevolje, a ne o molitvi-obrascu organizirane institucije i recitiranoj u bogoštovnom središtu zajednice pod paskom jeruzalemskog svećenstva.

Osim ishodišne sredine koja je jasna iz sadržaja psalma, postoje i drugi razlozi koji nas odvrćaju od ritualnog objašnjenja pobožnikove molitve u središtu naše tužbalice (rr. 4-5) i pohvalne pjesme u njezinoj završnici (r. 6). Prije svega, veoma je čudno da psalmisti ne spominju te kultne proroke i da ni jedan od njih ne navodi njihova proroštva. Stvar je još čudnija ako se ima na pameti da je riječ o čitavoj skupini kulturnih proroka, a ne o usamljenom pojedincu čija je primarna zadaća navodno bila prenošenje orakula. Ti su aktivisti osobito morali biti brojni u Jeruzalemu koji je, poslije centralizacije kulta i uklanjanja drugih Jahvinih svetišta u vrijeme Jošije (638-608 pr. Kr.), postao jedino zakonito svetište. Isto tako su morala biti brojna njihova proroštva, s obzirom na broj njegovih stanovnika i drugih hodočasnika koji su, gonjeni kojekakvim tegobama, hrlili u Dom Jahvin. Zatim, druga važna funkcija koja se pripisuje tim profesionalnim bogoštovnim prorocima, tj. zagovor i posredovanje kod Jahve u vrijeme

nesreća ili opasnosti, ne djeluje baš uvjerljivo. Naime, s tim pripisivanjem, osim što se uvelike sužuje prostor proširenoj pobožnosti običnog puka u Izraelu, također se prelazi šutke preko činjenice da je svaki pripadnik izabranog naroda mogao osobno stupiti pred "lice Božje" i izreći mu svoje nevolje, molitve, hvale i pjesme. Najposlije, sam završni tekst psalma je rječit, jer se u njemu govori o silovitoj i neočekivanoj promjeni raspoloženja psalmiste. Veoma je važno zaustaviti se na 6c i uočiti promjenu vremena. Glagolski oblik *gamal* je čisti perfekt koji jasno kaže da je Jahve "učinio dobro", da je nevolja dokinuta, da je smrtna opasnost prošla. K tome, ne vidimo načina na koji bi taj perfekt eventualno mogli protumačiti kao "profetski perfekt".²⁹ Sve to govori da je pohvalna pjesma na kraju psalma zahvalnica psalmiste za Jahvino dobročinstvo.

Ponetko čak misli da slavljenje i hvaljenje imaju čisto promidžbenu namjenu, da se hrani vjera zajednice, napose da se pravedni ojačaju u vjeri.³⁰ Drugačije kazano, psalmist slavi i svjedoči događaj uslišanja kao da se čudo doista dogodilo, da osokoli najslabije u narodu, da ohrabri vjeru onih koji se nalaze u sličnoj situaciji i teško podnose strašnu kušnju, ili su već zapali u beznađe. Na neizravan ih način poziva da dođu pred Jahvu i da ga pokušaju pridobiti s najjačim argumentom, a to će reći s čvrstom vjerom. Kad ga ničim drugim nisu uspjeli "humanizirati", neka pokušaju živom vjerom i pouzdanom molitvom kao posljednjim i najjačim motivom uvjeravanja, poslije čega će se Jahve sigurno trgnuti, kao što je to učinio u njegovu slučaju.

3. 2. *Dugotrajni kratki spoj na liniji Jahve - psalmist je otklonjen*

Da bi smo mogli dokučiti što je Jahve učinio psalmisti i koje je to dobro o kojemu on govori, potrebno je prvo točno ustanoviti što je to što ga najviše boljaše u duši, dok je u nevolji jecao i vruće zazivao za pomoć. Pri tome je veoma važno imati pred očima činjenicu da sve tužbalice stavljaju u središte odnos čovjeka i Boga i da je ta religiozna dimenzija za njihove autore važnija od same nevolje koja ih je nadahnula i o kojoj govore. Obavještavajući Jahvu o svojim nevoljama kroz jadanje i izražavajući svoja traženja kroz molitvu, psalmisti nastoje pounutrašnjiti svoju nevolju i pretvoriti je u neku vrstu zajedničkog problema koji se tiče ne samo njih nego i Jahve. Naime vjerovali su da on uvijek spašava svoje štice i koje koji se uzdaju u njega, da se prigrinja nad one koji se usrdno mole njegovoj svemogućnosti i milosrđu. U svojim predodžbama Jahvu su doživljavali kao onoga koji spašava i

29 R. E. Murphy, *Psalms*, (The Jerome Biblical Commentary), London 1969, str. 573, štoviše, tvrdi da se taj perfekt ne može protumačiti kao profetski perfekt.

30 Usp. npr. N. Airoldi, nav. dj., str. 346: "Ako se svjedoči oživotvoreno uslišanje da se hrani vjera zajednice, razumljivo je da molitelj nudi Jahvi vlastitu vjeru kao posljednji razlog uvjeravanja s obzirom na uslišanje."

ozdravlja, bilo providnosnim stjecajem okolnosti, pa i svojim čudom, iako su oni o tim čudesnim ozdravljenjima, izbavljenjima i drugim neobičnim događajima govoriti kao o Jahvinim djelima, radije nego o čudima.

Međutim, često je dolazilo do nesporazuma i pravih kratkih spojeva na liniji Jahve - njegovih štićenici. Da dođe do iskrica, ponekad je bilo dovoljno da njegova božanska milost ne intervenira odmah, da smjesta ne očituje svoju snagu ljubavi. Bezbrojni su primjeri, jedan od njih i naš psalam 13, koji svjedoče kako lako i koliko puta su se pojavljivale ne samo iskre nego prava vatra. Katkad se pobožnicima, zbog ljute boli i preteškog bremena kušnje, činilo da je milosti ponestalo, da je Bog zatajio. Shvatljivo je dakle što su se u svakoj nevolji psalmisti okretali prema Jahvi da bi ih spasio i što su se žalili ako je Jahve "sakrivao lice" od njih, ako se spas na koji su računali nije zbivao, rekli bismo, u rekordnom vremenu.

Vratimo se sada našem psalmu, gdje je došlo do kratkog spoja i velikog iskrenja. Ako je suditi po tim iskrama što su iz bijesom zapjenjenih usta protagoniste vrcale zbog nastalog kratkog spoja na liniji s Jahvom, onda je jasno da je njegov glavni problem bio Jahvina šutnja i odsutnost. Njegova mu je navodna bešćutnost, poput rak-rane, stalno nagrizala srce i nanosila neizrecivu bol, tako da je pucao od zalosti. Kao što je Jahvina blizina u danima prije kušnje bila za njega najveća sreća, tako je njegova daljina u vrijeme nevolje predstavljala za njega najveću nesreću. Nostalgija za proživljenim danima u društvu Jahvinu, kad je on nad njim bdio i svojim ga svjetlom vodio, s njim razgovarao i prijateljevao, bacala ga je u očaj. Nikakvo onda čudo da ga je čežnja za Jahvinim licem izjedala više nego sama nevolja. Tim je teže podnosio svoju nevolju, jer mu je ona kao Jahvinu vjerniku bila nezamisliva i izgledala kao strašilo što se protivi njegovoj božanskoj dobroti i pravednosti. Otuda puste iskre prosvjeda i prigovora što svjedoče o kratkom spoju na liniji s Jahvom. U času svoje velike kušnje pobožnik je s pouzdanjem gledao prema Bogu koji će ga spasiti i bio uvjeren da će ga on u tili čas izbaviti iz pogibli, od prijeteće smrti ("da ne zaspem na smrt", r. 4). No budući da njegova moć i pomoć nisu izbile sada kada su bile najpotrebnije, on je ne samo pomislio nego i konstatirao da je Jahve neosjetljiv za njegovu bol i da skrštenih ruku promatra njegovu patnju, a to će reći da ga zaboravlja i sakriva lice od njega (r. 2).

Međutim, poput velikih biblijskih "oporbenjaka" i molitelja, psalmist nije položio oružje, nego je nastavio boriti se s tajnovitim i "tvrdim" Bogom te krčiti sebi put kroz duboki i dugi tunel krize, istodobno prigovarajući mu i moleći ga za pomoć. Iako je trebalo proći mnogo vremena dok nadvlada duhovnu krizu i iziđe iz tunela mraka i beznađa, ipak je psalmist doživio spas Božji. Istina, dosta je krvavog znoja prolio i kruha suza pojeo dok nije kroz prizmu svoje vjere, do jučer neslomljive, konačno progledao i otkrio da je Jahve kroz čitavo

vrijeme njegove kušnje čvrsto držao u svojim rukama niti njegova života. Milošću rođen na nov život, o čemu svjedoči njegova pjesma hvale, spoznao je da je on stalno i djelatno bio prisutan u teškim trenucima njegove krize, da se s njime prošetao do ruba ponora i pratio ga sve do kraja tunela dok nije ugledao svjetlo. U tom trenutku nije mu ništa drugo preostalo nego da se baci u naručje svetom i milosrdnom Bogu i da mu otvorenim ustima iskaže ono što je osjećao u dubini srca, da mu mirisnim medom riječi izrazi hvalu. Jahve mu je "učinio dobro", a on sada usnama svojim navješta hvalu njegovu.

Prema tome, dobro o kojemu psalmist govori i koje je za njega mnogo važnije od fizičkog ozdravljenja, po svoj prilici je njegovo duhovno ozdravljenje. U trenutku kad je Jahve prekinuo šutnju, on je ozdravio u duši. Njegove su oči vjerojatno i dalje gasnule, ali ono što je za njega bilo najvažnije je to da je božanska milost, pošto je Jahve otklonio kvar na vodu, ponovno potekla i prosvijetlila oči njegove duše. Bog je izašao iz svoje skrovitosti i progovorio psalmisti. Čim je čuo Jahvin glas, odvalio mu se veliki kamen sa srca što je ležao otkako se on udaljio od njega. Prosvijetljen svjetlom otkritog lica Božjega, pobožnik je spoznao da je Jahve čuo njegovo pomaganje, da je razmotrio njegovu molbu i da se smilovao. Iako se njegova teška situacija nije pomakla s mrtve točke, on se veseli i osjeća preporođen kao da se čudo već dogodilo. Njegova je radost opravdana i utemeljena, jer je čudu udaren temeljac, jer je čudo započelo u trenutku kad je Bog čuo njegove vapaje. Realizacija osnovnog elementa, tj. uslišenje molitve, za njega je pravo čudo. Stvar je sada više nego sigurna jer je u igri Božja riječ. Kad Bog usliši i zada riječ, onda on i zajamči dar, onda je to sigurno kao da se već dogodilo, jer "Bog nije čovjek da bi slagao, nije sin Adama da bi se kajao. Zar on kada rekne, a ne učini, zar obeća, pa ne ispuni?" (Br 23,19). Obećati za nj već znači dati, ali to prvenstveno znači, ovom milošću, učiniti onoga koji prima, sposobnim zahvaljivati, pogodnim da u daru prepozna srce darovatelja.

Zaključak

Ljudski se život sastoji od sretnih razdoblja, obasutih bogatim "bлагословом ozgo sa nebesa, благословом ozdo iz dubina, благословом iz svih prsa, iz svih utroba!" (Post 49,25), kao i od "gladnih godina, tj. okrutnih sezona, ispunjenih tjeskobom i boli. Jedna takva nepovoljna sezona, puna protivština i nedosljednosti, zasićena mukama i nevoljama, patnjom i jecajima na samrtničkoj postelji stoji u pozadini psalma 13. Njegov je protagonist u velikoj nevolji. Nešto mu se strašno moralo dogoditi dok rida i viče. Bijesan je i ogorčen na Jahvu, kojemu predbučuje bešćutnost i nemilosrdnost. Zbog krajnje ozbiljne situacije, tužbalica je do kraja nabijena emotivnošću, tako da će na kraju eksplodirati i donijeti silovit preokret u raspoloženju. Psalmist je naimе uvjeren da je Jahve čuo njegov plač i primio molbu, zbog čega ga na kraju slavi i ushićeno pjeva njegovoj dobroti. Kao što su odvojenost

od Boga i čežnja za ponovnim uspostavljanjem prekinutog kontakta sačinjavale njegov glavni problem, tako je sada Božja blizina glavni razlog njegova zanosnog pjevanja. Bog je još jednom opovrgao prigovore bezbožnika o njegovu navodnom zaboravljanju svog pobožnika. Međutim, smetnuli su s uma da Bog ne zaboravlja ni svoje riječi ni svoja obećanja, nego ih u svojoj vjernosti ispunja i privodi sretno kraju svoje naume, pobjeđujući zlo i patnju. Doista, nema sumnje da je Bog dobar, svjedoči psalmist. On koji je sijao u suzama, sada žanje u pjesmi (usp. Ps 126,5). Dok je plakao i jadikovao, njegovi su se dušmani i protivnici radovali. Sada se oni žaloste, a on kliče, jer se njegova žalost pretvorila u radost (usp. Iv 16,20).

Slične nepovoljne sezone zahvaćaju i život svakoga od nas, uz to veoma često nas zatiču na krivoj nozi. Tako se dogodi da nas zbog nepripremljenosti u vrijeme kratkog spoja na liniji s Bogom ponese plima nevjere i počnemo gubiti orijentaciju. Zato je dobro imati na pameti činjenicu da je Bog prisutan u kušnji i da je kušnja usmjerena prema životu. Nismo li se uvjerali u istinitost ove tvrdnje kroz nedavnu strašnu kušnju koja još uvijek tinja, kad se susjedi digoše proti nama? Žive bi nas progutali, da Bog nije bio s nama i uz nas u toj našoj kušnji (usp. Ps 124,2s). Rat i tolike rane, bolesti i druge nevolje mogu izazvati pravu tjeskobu u našim religioznim dušama i navesti nas da u svojoj ogorčenosti poput psalmiste kažemo da nas je Bog zaboravio i ostavio (13,2), ili da poput Joba postavimo Bogu pitanje, zašto na životu ostaju zlikovci (27,1), koji tlače nevin puk, kolju nedužne, siluju žene i djevojčice, malenima život oduzimlju? Stoga uvijek u svakoj patnji i smetenosti k Bogu oči svoje uzdignimo te priznajmo da vjerujemo i kada kažemo da smo žalosni i nesretni veoma (usp. Ps 116,10). Naime, u svakoj našoj nevolji jest i naša šansa da svoje oči uzidgnemo k onomu koji u nebesima prebiva, da uputimo vapaj Bogu za pomoć i tako nevolje pretvorimo u naš veliki evandeoski "ipak", "unatoč", na koji nas poziva naša vjera. Na to nas potiče i Habakuk, "mali" prorok s kraja VII. st. pr. Kr.: "Ali ja ću se radovati u Jahvi i klikat ću u Bogu, svojem Spasitelju. Jahve, moj Gospod, moja je snaga... i vodi me na visine" (3,18s). Poput njega, zaklinjimo Boga da spasi naš narod i iznesimo mu svoju tugu i strah, a on će nam, ako li ne baš u viđenju, nekako priopćiti da se mi moramo uzdati u njegovu pomoć jer nas on unatoč suprotnom prividu ipak ne zapušta. Vjernost Bogu jamči našu sreću i život.

GREAT THEOLOGICAL EXPERIENCE OF THE EFFICACY OF PRAYER (PS 13)

Summary

Ps 13 is the lamentation of the great sufferer and it is unique in the psalter in beginning with an extremely forceful, almost desperate plea to Yahweh to intervene in his life. The four questions "how long?" adumbrates

the seriousness of the problem. The terrible distress which he laments is probably the fear of death and absence of God. Yahweh has turned his face from him. The approach of death makes more acute the sense of God's distance, particularly for one who had known the confidence of his presence. Yet even in this desolation, the trusting believer cannot but help calling on God who is absent. So he moves from utter hopelessness and despair (vv. 2-3) to prayer for deliverance from deadly peril (vv. 4-5), and finally to the expression of confidence and praise (v.6).

This article raises a question about often-held conclusions in psalms studies: (1) that the suppliant is asking for an oracul of salvation through a cultic prophet, and (2) that the "I" who speaks in the psalms is not an individual, but a personification of the community. The autor has tried to show: (1) that the content of the psalm does not give any explicit clue as to its association with the cult, and that it did not arise in worship, but originated as a literary work; (2) that it was written out of the personal expirience of a pious Israelite and therefore is related to a specific person and bound to his presonal history. It deals with his needs, desires and hopes. The tone is quite familiar, even importunate.

Then the autor has tried to bring out the religious meaning of this prayer in fear, followed by hope, which is the prayer of ordinary man at odds with ordinary life and thus an edifying meditation. Its poetry expresses the most profound human feelings and insights: lament, prayer and praise. The effect of the afflicted man's prayer, who is forgotten by God, which is a form of reaction of the sensitive human soul to a God who is both above and near, is to be seen in the actual, abrupt change from pitiful complaint against God to confident, joyful gratitude for deliverance. The speaker is convinced that God, has shown him His goodness. The accused God has now become the praised God.